

*Владимир Марјански, асистент-приправник
Правног факултета у Новом Саду*

НЕКЕ ПРАВНЕ ПОСЛЕДИЦЕ ОТВАРАЊА СТЕЧАЈНОГ ПОСТУПКА

Сажетак: *Правне последице отварања стечајног поступка су последице које утичу на наставак, промену, преиначење и престанак одређених права и обавеза у односу на стечајног дужника, његову способност (правну и пословну) и његова својства. С обзиром да постоји веома велик број различитих правних последица отварања стечајног поступка, не да обим овог рада не допушта анализу свих, предмет овог рада ће бити само неке облигационо-правне последице и то оне које се односе на једностране, двостране правне послове и право на потрагу ствари. Право на потрагу ствари се, у извесном смислу, може подвести под дејства која стечајни поступак има на двостране правне послове, с обзиром да се ту ради о дејствима која отварање стечајног поступка има на једну врсту уговора, иачније, уговор о обичној и комисионој дисконтационој продаји робе. Због тога се, у структури рада, право на потрагу ствари и налази у одељку у коме се говори о дејствима отварања стечајног поступка на јоједине врсте двостраних правних послова. Анализа правних последица отварања стечајног поступка које се односе на једностране, двостране правне послове и право на потрагу ствари је показала сву сложеност ситуација у којима могу да се нађу стечајни дужник и његов саговорач у поступку отварања стечајног поступка.*

Кључне речи: *Стечај, правне последице отварања стечајног поступка, једнострани правни послови, понуда, налог, двострани правни послови, оштећа и посебна правна правила, двострано обавезни уговори, право на потрагу ствари.*

1. Уводне напомене

Отварање стечајног поступка проузрокује изузетно значајне и бројне правне последице које утичу на настанак, промену и престанак одређених права и правних односа.

Правне последице отварања стечајног поступка су последице које утичу на настанак, промену, преиначење и престанак одређених права и обавеза у односу на стечајног дужника, његову способност (правну и пословну) и његова својства.

С обзиром да постоји веома велик број различитих правних последица отварања стечајног поступка, те да обим овог рада не допушта анализу свих, предмет овог рада ће бити само неке облигационо-правне последице, и то оне које се односе на једностране, двостране правне послове и право на потрагу ствари.

Право на потрагу ствари се, у извесном смислу, може подвести под дејства која стечајни поступак има на двостране правне послове, с обзиром да се ту ради о дејствима које отварање стечајног поступка има на једну врсту уговора, тачније, уговор о обичној и комисионој дистанционој продаји робе. Због тога се, у структури рада, право на потрагу ствари и налази у одељку у коме се говори о дејствима отварања стечајног поступка на поједине врсте двостраних правних послова.

2. Правне последице отварања стечајног поступка на једностране правне послове

Закон о принудном поравнању стечају и ликвидацији (у даљем тексту ЗППСЛ.) правне последице отварања стечајног поступка које се односе на једностране правне послове није регулисао генералном одредбом. Законом су регулисана само правна дејства која отварање стечајног поступка има на понуде и налоге као једностране правне послове. Ипак, одредбе члана 110. ЗППСЛ. којима су регулисане правне последице отварања стечајног поступка на понуде и налоге се сходно могу применити и на друге једностране правне послове као што су јавно обећање награде (229-233 чл. ЗОО), позив на надметање о цени радова и позив на надметање за уметничко или техничко решење намераваних радова (604-605 чл. ЗОО).

Понуда је предлог за закључење уговора учињен одређеном лицу, који садржи све битне састојке уговора тако да би се његовим прихватањем могао закључити уговор.¹

Понуде учињене дужнику или понуде које је учинио дужник престају да важе даном отварања стечајног поступка ако до дана отварања тог поступка

¹ Члан 32. ст. 1 ЗОО., „Службени лист СФРЈ”, бр. 29/78.

нису прихваћене.² Правне последице отварања стечајног поступка настају почетком дана када је оглас о отварању стечајног поступка истакнут на огласној табли суда.³ Из тога произилази да ће неважећа бити и она понуда која је тога дана учињена и пре тренутка кад је оглас заиста истакнут.⁴

Понуда је једнострани правни посао који настаје изјавом воље једне стране, те самим тим обавезује искључиво понудиоца. Понуђеног не обавезује све док није прихваћена. Стога, одузимање правног дејства понуди учињеној стечајном дужнику је сувишно, јер понуда ионако обавезује само понудиоца. Ако је понуда била прихваћена до дана отварања стечајног поступка, више се не ради о понуди и о њеним правним дејствима, већ о двостраном правном послу (уговору) на који отварање стечајног поступка има специфичне правне последице. Штавише, ово решење не само што је излишно већ и онемогућава стечајног управника да повољну понуду трећег лица као потенцијалног купца прихвати и искористи ради уновчења стечајне масе или ради спречавања опасности да настане штета на имовини дужника. Услови под којима је треће лице понудило склапање уговора пре отварања стечајног поступка по правилу су повољнији од оних које ће треће лице као купац бити спремно да понуди или прихвати након отварања стечајног поступка.⁵

Ћутање понуђеног не значи прихватање понуде.⁶ Међутим, постоје одређене ситуације када се ћутање сматра пуноважним прихватањем ако су испуњени одређени услови. Наиме, кад понуђени стоји у сталној пословној вези са понудиоцем у погледу одређене робе, сматра се да је прихватио понуду која се односи на такву робу, ако је није одмах или у остављеном року одбио.⁷ Дакле, у датој ситуацији се сматра да је уговор закључен када понуђени који се са понудиоцем налази у сталној пословној вези у погледу одређене робе на коју се понуда односи, одмах или у остављеном року не одбије понуду за закључење уговора. То је изузетак од општег правила да се уговор сматра закљученим оног часа када понудилац прими изјаву понуђеног да прихвата понуду. Међутим, ако и дође до такве ситуације, тада се више не ради о понуди, јер се у таквој ситуацији уговор сматра закљученим у тренутку када понуда стигне понуђеном.⁸ Дакле, тада се не ради о једностраном правном послу већ опет о уговору закљученом пре отварања стечајног поступка. Овакво правно дејство ћутања се не

² Члан 110. ст. 2. ЗППСЛ.

³ Члан 91 ст. 1. ЗППСЛ.

⁴ Параф 3., „Утјецај отварања стечајног поступка на правне послове”, Привреда и право вол. 27, 1988., стр. 77.

⁵ Ibidem; Стога, члан 78. ст. 2. предлога Закона о стечајном поступку (извор: www.mprav.gov.yu) и предвиђа да понуде учињене стечајном дужнику или понуде које је учинио стечајни дужник, а које нису прихваћене до дана отварања стечајног поступка престају да важе даном отварања стечајног поступка, ако стечајни управник не одлучи другачије. Дакле, овде се даје могућност стечајном управнику да одлучи другачије, баш из горе наведених разлога.

⁶ Члан 42. ст. 1 ЗОО.

⁷ Члан 42. ст. 3 ЗОО.

⁸ Члан 42. ст. 5. ЗОО.

односи само на понуђеног него и на понудиоца због чега се он неће моћи успешно позивати на неприхватање његове понуде због пасивног понашања понуђеног.⁹

Даље, битно је размотрити питање да ли је у таквој ситуацији понуда стигла понуђеном пре отварања стечајног поступка, и ако јесте, да ли је остављен рок понуђеном да одбије такву понуду.

Ако понуда није стигла понуђеном пре отварања стечајног поступка, таква понуда у сваком случају нема правно дејство.

С друге стране ако је понуда стигла понуђеном пре дана отварања стечајног поступка, а ради се о ситуацији када се ћутање сматра пуноважним прихватањем, тада се поставља питање да ли је понудилац у својој понуди оставио рок понуђеном да одбије његову понуду или не.

Ако му рок није остављен, сматра се да је понуђени дужан да одмах одбије понуду, ако не жели да буде везан таквом понудом. Ако је одмах не одбије, у датој ситуацији се сматра да је уговор закључен пре отварања стечајног поступка и ради се о двостраном правном послу.

Међутим, ако је понудилац оставио рок понуђеном да одбије понуду тада се разликују следеће ситуације. Прво, ако понуђени у датом року одбије понуду понуда престаје да важи. Друго, ако понуђени у датом року не одбије понуду, а рок који му је остављен да одбије понуду истекне пре отварања стечајног поступка сматра се да је уговор закључен даном када је понуда стигла понуђеном ако су испуњени други услови из члана 42. ст. 3 ЗОО. у погледу постојања сталне пословне везе између понуђеног и понудиоца у односу на робу која је предмет понуде.

Међутим, ако рок који је понуђеном остављен да одбије понуду не истекне пре отварања стечајног поступка понуда престаје да важи у складу са чланом 110 ст. 2 ЗППСЛ., јер се у датом случају не може извести закључак да је таква понуда прихваћена.

Налог у смислу једностране изјаве воље представља поручбину или понуду за извршење одређене стручне услуге учињену лицу или од стране лица које се као специјализована стручна организација бави пружањем стручних услуга на коју се налог односи. Дакле, потребно је разликовати давање налога од уговора о налогу. Давање налога представља једнострану изјаву воље, док уговор о налогу претпоставља постојање сагласности воља.¹⁰

Први и основни акт код свих врста услуга представља налог лица које тражи услугу. Лице, у чију пословну делатност спада вршење налога, дужно је да изврши добијени налог ако га одмах није одбило.¹¹

Иако у одредби члана 42 ст. 4 ЗОО. није назначено да је неопходно да постоји стална пословна веза између налогодавца и налогопримца, то је сва-

⁹ Визнер Б., Коментар Закона о обвезним (облигационим) односима, Загреб, 1978., том 1. стр. 199.

¹⁰ Арсић З., „Дејство отварања стечајног поступка на двострано обавезне уговоре”, Гласник адвокатске коморе Војводине, бр. 1982/2., стр. 7.

¹¹ Члан 42. ст. 4 ЗОО.

како неопходно, јер би у супротном субјекти који извршавају налоге трећих били дужни да одбијају понуде које стално пристижу, како би се отклонило тумачење да ћутање значи пристанак за извршење налога.¹²

Налог који је издао дужник губи важење даном отварања стечајног поступка.¹³

Међутим, ако налог буде прихваћен пре дана отварања стечајног поступка од стране стечајног дужника или не буде одмах одбијен када је то потребно, јер се ради о специјализованој стручној организацији која се бави пружањем стручних услуга на које се налог односи, тада се сматра да је уговор закључен и више се не ради о правним последицама отварања стечајног поступка на налоге као једностране правне послове већ о дејствима отварања стечајног поступка на двостране правне послове.

Постоји низ двостраних правних послова где се као први акт њиховог настанка јавља налог лица које тражи услугу (на пр. налог издат комисионару, посреднику, заступнику, шпедитеру, вршиоцу контроле итд.). О правним последицама отварања стечајног поступка на уговор о налогу и друге двостране правне послове ће бити речи у наставку.

Даље, из законске формулације члана 110. ст. 1. ЗППСЛ. произилази да налог губи важење само ако је издат од стране стечајног дужника као налогодавца, док налог који издат стечајном дужнику као налогопримцу остаје на снази све до опозива од стране налогодавца, без обзира што је отворен стечајни поступак, према општим правилима уговорног права.¹⁴

3. Правне последице отварања стечајног поступка на двостране правне послове (уговоре):

У погледу правних последица отварања стечајног поступка на двостране правне послове постоје две групе одредаба.

Прву групу одредаба чине оне које садрже општа правила о дејствима отварања стечајног поступка на двостране правне послове.

Другу групу одредаба чине оне које садрже посебна правила о дејствима отварања стечајног поступка на поједине врсте уговора. Та правила представљају *lex specialis* и примењују се пре општих.

¹² Голдштајн А., Привредно и уговорно право, Загреб, 1974. стр. 61.

¹³ Члан 110. ст. 1 ЗППСЛ. ;

У члану 78. ст. 1. предлога Закона о стечајном поступку се додаје „ако стечајни управник не одлучи другачије,.. Опет се као и код понуде, у предлогу новог закона, даје могућност стечајном управнику да налог упућен од стране дужника пре дана отварања стечајног поступка одржи на снази.

¹⁴ Шогоров С., „Дејство отварања стечајног поступка на уговоре и потраживања“, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, Нови Сад, 1983., стр. 194.

3.1. Општа правила о дејствима отварања стечајног поступка на двостране правне послове

У погледу правних последица отварања стечајног поступка на двостране правне послове постоје две правно релевантне ситуације. Наиме, постоје уговори који су пре дана отварања стечајног поступка закључени и у целини испуњени, али и уговори који су пре дана отварања стечајног поступка закључени али нису испуњени у целини или делимично од једне, друге или обеју уговорних страна.

Испуњење уговора је најчешћи облик престанка истог. Испуњењем уговора престају сва права и обавезе из датог уговора. Стога, отварање стечајног поступка по правилу нема утицаја на уговоре који су у целини испуњени пре дана отварања стечајног поступка. Ипак, отварање стечајног поступка над једном уговорном страном може имати, у извесном смислу, утицаја на наведене уговоре, ако су испуњени услови за подизање тужбе ради побијања правних радњи у стечају, којом се битно може утицати на уговоре извршене пре тренутка отварања стечајног поступка.

У даљим излагањима разматраћемо утицај отварања стечајног поступка на уговоре који нису испуњени до тренутка отварања стечаја.

Двострано теретни уговори закључени са дужником пре дана отварања стечајног поступка остају на снази, с тим што стечајни управник уз одобрење стечајног судије, може одустати од уговора.¹⁵ Дакле, основно је правило да уговори закључени са дужником пре отварања стечајног поступка остају на снази, осим ако стечајни управник не одустане од уговора уз одобрење стечајног судије. Отварање стечајног поступка не производи правна дејства која би аутоматски, *ex lege*, угрозила даље постојање ових уговора.

Ако уговори, који нису у целини испуњени пре дана отварања стечајног поступка, остану на снази, тада треба разликовати три различите правно релевантне ситуације.

Прво, ако ниједна уговорна страна пре отварања стечајног поступка није уопште или није у целости испунила своју уговорну обавезу, уговорне обавезе обеју уговорних страна остају на снази у потпуности.

Такви уговори се извршавају како је уговорено. То су уговори чије испуњавање није започела ниједна страна, односно чије су испуњавање започеле обе или само једна страна али ниједна није испунила своју обавезу у целини.¹⁶

У датој ситуацији постоји специфичност у погледу редоследа испуњавања уговорних обавеза. Наиме, за разлику од других уговора где је опште правило да се оне испуњавају истовремено, овде уговорну обавезу најпре испуњава стечајни дужник, па тек онда друга уговорна страна.

¹⁵ Члан 108. ст. 1 ЗППСЛ.

¹⁶ Вучетић В. „Правне последице отварања стечајног поступка”, Привредно-правни приручник бр. 12/86, стр. 24-25.

Ако је друга уговорна страна дужна да прва испуни уговор, она може одбити испуњење уговора док уговор не испуни дужник или, на њен захтев, не пружи обезбеђење.¹⁷ Друга уговорна страна може поставити један или други услов или оба алтернативно. Кад је поставила оба услова алтернативно, дужник може да одабере који хоће. Кад је поставила услов, дужник јој може уместо тога први испунити своју обавезу јер је то јаче од обезбеђења. Али кад је друга уговорна страна поставила захтев да дужник први испуни своје обавезе из уговора, без давања алтернативе, дужник тада не може да одабере пружање обезбеђења другој уговорној страни, јер је та алтернатива непосредно повезана са захтевом друге уговорне стране.

Друго, ако је само стечајни дужник испунио своју уговорну обавезу у целини, друга уговорна страна ће бити дужна да о доспелости испуни своју уговорну обавезу у свему, онако како она гласи. Треба нагласити да отварањем стечајног поступка недоспела потраживања стечајног дужника према трећим лицима не допевају, као што је то случај са недоспелим потраживањима према стечајном дужнику.

Треће, ако је само друга уговорна страна у целини извршила своју уговорну обавезу пре дана отварања стечајног поступка, а стечајни дужник то није учинио, друга уговорна страна не може тражити испуњење обавезе од стране стечајног дужника, већ стиче статус стечајног повериоца који може бити намирен само у аликвотном делу, заједно са другим стечајним повериоцима, под условом да своје потраживање благовремено пријави. У датој ситуацији нема услова за одустанак од уговора и реституцију у номиналној вредности. Ипак, и тада стечајни дужник може испунити своју обавезу коју је претходно у целини испунила друга уговорна страна, ако се испуњење обавезе у датом случају може подвести под окончање започетих послова чије је извршење неопходно да би се спречило наступање штете на имовини дужника.¹⁸ Који се послови сматрају неопходним одлучиће стечајно веће.¹⁹

Наравно, све ово важи, ако стечајни управник уз одобрење стечајног судије не одустане од ових уговора. Стечајни управник, уз одобрење стечајног судије, може одустати од уговора, при чему ЗППСЛ. не прави разлику, као раније, да ли је друга уговорна страна уговор у целини испунила, или не.²⁰

Иако, ЗППСЛ. то изричито не наводи, очигледно је да ће стечајни управник, уз одобрење стечајног судије, одустати од уговора у случају кад се његова реализација не може подвести под појам завршавања послова чије је извршење нужно да би се спречило наступање штете на имовини дужника. У супротном

¹⁷ Члан 108 ст. 4 ЗППСЛ.

¹⁸ Члан 119 ст. 1 ЗППСЛ.

¹⁹ Члан 119 ст. 2 ЗППСЛ.

²⁰ Члан 195. ст. 1 Закона о санацији и престанку организација удруженог рада, Службени лист СФРЈ број 41/1980., је предвиђао да стечајни управник може одустати од двострано теретних уговора, осим у случају када је друга уговорна страна у целини извршила своју обавезу пре отварања стечајног поступка.

ако се не ради о таквом уговору, стечајни управник би од њега, уз одобрење стечајног судије, требао одустати.

ЗППСЛ. стечајном управнику није одредио рок за обавештавање повериоца о својој намери да одржи или одустане од уговора. У складу са општим правилима уговорног права, одустанак од уговора производи правно дејство када друга уговорна страна прими изјаву о одустанку од стране стечајног дужника. Да би друга уговорна страна дефинитивно одредила свој правни положај према стечајном дужнику, ЗППСЛ. јој даје право да тражи да се стечајни управник у примереном року изјасни да ли уговор одржава на снази или од њега одустаје. Под примереним роком се подразумева време које је при редовном току ствари потребно стечајном управнику да прикупи неопходне податке за доношење одлуке.²¹

С обзиром да је овај рок установљен у корист стечајне масе, стечајни управник не пада у доцњу иако његова чинидба доспева даном отварања стечајног поступка.²²

Ако се стечајни управник не изјасни у примереном року, сматра се да је одустао од уговора. Према томе, ћутање стечајног управника на позив друге стране да се изјасни о одржавању уговора на снази, има различито дејство од ћутања без тог позива. У првом случају долази до престанка уговора (јер закон претпоставља да је стечајни управник одустао), док се у другом случају уговор одржава на снази.²³

Изјаву о одржавању уговора на снази стечајни управник не мора дати изричито. Доволна ће бити и радња на основу које друга уговорна страна са сигурношћу може закључити о постојању воље стечајног управника да очува уговор.²⁴

Ако стечајни управник не одустане од уговора, или на позив друге стране изјави да одржава уговор на снази, обавезе уговорних страна се извршавају онако како гласе. У супротном, када стечајни управник одустане од уговора, друга уговорна страна може тражити накнаду штете као стечајни поверилац.²⁵

Специфична ситуација, међутим, постоји када уговор који је стечајни управник одржао на снази касније буде раскинут због неиспуњења или недавања обезбеђења у смислу одредбе члана 108 ст. 4. ЗППСЛ. Тада би другој уговорној страни требало дати статус повериоца стечајне масе, а не статус стечајног повериоца. Наиме, ако стечајни управник одржи уговор на снази, обавезе према другој уговорној страни се не извршавају као према стечајном повериоцу, него као повериоцу стечајне масе. Одржавањем уговора на снази, стечајни управ-

²¹ Члан 74. ст. 3 предлога новог Закона о стечајном поступку (извор: www.mpriv.gov.yu) предвиђа да стечајни управник у року од 15 дана од дана пријема позива треба другу уговорну страну да писмено обавести о томе да ли намерава да испуни уговор.

²² Machiedo D. „Грађанско-правни и остали учинци отварања стечајног поступка”, Зборник радова Правног факултета у Сплиту, бр. III/65., стр. 45.

²³ Шогоров С., *op. cit.* стр. 192.

²⁴ Параћ З., *op. cit.* стр. 91.

²⁵ Члан. 108 ст. 3 ЗППСЛ.

ник то чини за стечајну масу. Стога ће стечајни управник моћи да захтева испуњење обавезе друге уговорне стране у целини, али ће и дужник бити обавезан да своје обавезе у целини испуни према стечајном дужнику. Зато, ако уговор који је стечајни управник одржао на снази буде раскинут због неиспуњења или недавања обезбеђења у смислу одредбе члана 108. ст. 4 ЗППСЛ., другој уговорној страни треба дати статус повериоца стечајне масе, а не стечајног повериоца. Заправо, у датој ситуацији се радило о уговору чија се потпуна реализација може подвести под појам завршавања послова чије је извршење нужно да би се спречило наступање штете на имовини дужника.²⁶

3.2. Правна дејства отварања стечајног поступка на фиксне уговоре:

Под фиксним уговорима се подразумевају уговори код којих је извршење уговора у року битан елемент уговора. Ако дужник не изврши обавезу у року уговор се раскида на основу самог закона (ЗОО). Постоји могућност да поверилац одржи уговор на снази, ако по истеку рока, без одлагања, обавести дужника да захтева испуњење уговора.²⁷

У погледу дејстава отварања стечајног поступка на фиксне уговоре постоји више правно релевантних ситуација.

Ако дужник из фиксног уговора није испунио своју обавезу у року, а рок је истекао пре отварања стечајног поступка, раскид уговора наступа по самом закону (ЗОО).

Ако је дужник обавезе која је везана за рок била друга страна, а не садашњи стечајни дужник, потраживање стечајног дужника по основу накнаде штете због неиспуњења се уноси у стечајну масу као њена актива.²⁸

Ако се фиксни уговор раскине због тога што је садашњи стечајни дужник (као дужник фиксне обавезе) пропустио да изврши своју обавезу у року, поверилац своје потраживање по основу накнаде штете због неиспуњења остварује као стечајни поверилац.

ЗППСЛ. посебно регулише питање правних последица на фиксне уговоре код којих извршење обавезе доспева након отварања стечајног поступка. У том смислу постоје две различите ситуације.

Ако се у положају дужника фиксне обавезе која доспева после отварања стечајног поступка налази друга уговорна страна, тада ће друга уговорна страна бити дужна да о року доспелости изврши своју уговорну обавезу онако како она гласи, с обзиром на опште правило да само потраживања према стечајном

²⁶ Слично предвиђа и нови предлог Закона о стечајном поступку у члану 74. ст. 4.: „Ако стечајни управник остане код испуњења уговора па у току стечајног поступка престане да га извршава, потраживање по основу тог уговора спада у први исплатни ред, као трошак стечајног поступка”.

²⁷ Члан 125. ст. 1 и 2. ЗОО.

²⁸ Параф 3. *op. cit* стр. 83.

дужнику која су настала пре дана отварања стечајног поступка постају доспела, а не и потраживања стечајног дужника према другим лицима.²⁹

Међутим, ако се у положају дужника фиксне обавезе која доспева након отварања стечајног поступка налази стечајни дужник, друга уговорна страна не може тражити испуњење фиксних уговора, али може тражити накнаду штете као стечајни поверилац.³⁰

Ипак, ЗППСЛ није изричито регулисао питање да ли у датом случају стечајни управник може уговор одржати на снази. С обзиром на то да фиксне уговоре не треба разликовати од других двострано обавезних уговора (изузев по чињеници да њихов раскид, у случају закашњења дужника у погледу испуњења обавезе у предвиђеном року наступа по самом закону) претпоставља се да стечајни управник има право да такав уговор одржи на снази, ако оцени да би његово испуњење било обухваћено појмом завршавања започетих правних послова чије је извршење нужно да би се спречило наступање штете на имовини дужника.³¹ Пошто постоји овакво право стечајног управника, иако то није изричито наведено, и код фиксних уговора би требало дати право другој страни да тражи од стечајног управника да се у примереном року изјасни да ли одржава уговор на снази. То наравно, не треба поистоветити са правом друге стране да тражи испуњење обавезе од стечајног дужника, јер он то право на основу изричите одредбе члана 108. ст. 5. ЗППСЛ. нема.

Дакле, друга уговорна страна не може тражити извршење фиксних уговора, али може тражити накнаду штете као стечајни поверилац.

ЗППСЛ., у датој ситуацији, даје право другој страни на накнаду апстрактне штете, која је једнака разлици између уговорене купопродајне цене робе и средње тржишне цене коју би таква роба имала на дан који је уговором одређен као дан испоруке робе у месту испуњења уговора.³² Очигледно је да закон има у виду само фиксни уговор о продаји јер говори о „року испоруке”, и „купопродајној цени робе”.

У вези са датом одредбом се постављају два питања:

Прво, да ли другој уговорној страни треба признати право само на накнаду апстрактне или и на накнаду конкретне штете ?

Друго, који би тренутак требао бити меродаван за одређивање средње тржишне цене робе?

Из одредбе члана 108 ст. 6. ЗППСЛ. произилази да закон другој страни даје право само на накнаду апстрактне штете. Међутим, нема разлога да се не дозволи захтев за накнаду конкретне штете, коју би поверилац морао да докажује у сваком конкретном случају.³³

²⁹ Члан 100. ст. 1. ЗППСЛ.

³⁰ Члан 108. ст. 5. ЗППСЛ.

³¹ Шогоров С., *op. cit.* стр. 193., супротно мишљење Параћ З., „Утјецај отварања стечајног поступка на правне послове”, Привреда и право вол. 27, 1988., стр. 83.

³² Члан 108. ст. 6. ЗППСЛ.

³³ Тако и Арсић З., *op. cit.* стр. 5 и Параћ З., *op. cit.* стр. 83

Код надокнађивања конкретне штете (куповина или продаја ради покрића) ради се само о конкретизацији могућности која се оштећеном пружа исплатом апстрактне штете.

Даље, ЗППСЛ је предвидео да се тржишна цена робе одређује према дану који је уговором одређен као дан испоруке робе у месту испуњења уговора. С обзиром да поверилац има право на разлику између уговорене и тржишне цене робе, наведеном одредбом се онемогућује поверилац да специфицира одштетни захтев све док првобитно уговорени рок не протекне. Тиме се и стечајни управник онемогућава да коначно утврди вредност деобне масе. На тај начин се непотребно оштећује или стечајна маса или поверилац. Стога, би средња тржишна цена робе требала бити одређена према дану отварања стечајног поступка у месту испуњења уговора, јер је то тренутак раскида фиксних уговора (ако не буду одржани на снази одлуком стечајног управника).³⁴

Такође, накнаду штете не би требало ограничити само на робу која има берзанску односно тржишну цену, те да могућност накнаде штете треба дати за сваку робу, с тим што је на ономе ко захтева накнаду терет доказивања њене вредности.³⁵

3.3. Правне последице отварања стечајног поступка на поједине врсте двостраних правних послова:

Поред одредаба које садрже општа правила о дејствима отварања стечајног поступка на двостране правне послове (уговоре), постоје и одредбе које садрже посебна правила о дејствима отварања стечајног поступка на поједине врсте уговора. Та правила представљају *lex specialis*, и ако постоје, примењују се пре општих.

3.3.1. Правне последице отварања стечајног поступка на уговоре о обичној и комисионој дистанционој продаји (Право на ишрагу ствари):

Дистанциона продаја (обична или комисиона) постоји ако се роба, која је предмет уговора, шаље ради испоруке из једног места у друго. Овде није битно да ли продавац и купац имају седиште у истом или различитом месту, него је битно да роба „путује” из једног места у друго. Због тога, може да се ради о дистанционој продаји и када се уговор закључује између присутних странака, а роба се шаље купцу у друго место.

Продавац коме куповна цена није исплаћена у целини може тражити да му се врати роба која је из другог места послата дужнику пре дана отварања

³⁴ Такво решење садржи и члан 76. ст. 2. предлога Закона о стечајном поступку (извор: www.trgov.gov.yu).

³⁵ Гуцуња Ј. „Правно регулисање поверилачко-дужничких односа у случају престанка организације удруженог рада”, докторска дисертација, Нови Сад 1980. стр. 259.

стечајног поступка, а до дана отварања стечајног поступка није приспела у место опредељења, односно ако је до тог дана дужник није преузео (у даљем тексту: право на потрагу ствари).³⁶

Право на потрагу има и комисионар за куповину робе.³⁷

Дакле, исто право под истим претпоставкама припада и комисионару који извршава комитентов продајни налог. Стога то и није било потребно посебно истицати у ставу 2. члана 111 ЗППСЛ, јер у уговору са дужником (купцем), комисионар, који иступа у своје име, такође има положај продавца.

Право на потрагу ствари се састоји у овлашћењу да се тражи повраћај већ послате робе стечајном дужнику. То право има карактер излучног права. Да би се ово право могло остварити, неопходно је да кумулативно буду испуњени следећи законски услови:

- да се ради о продајном уговору који је са стечајним дужником као купцем закључен пре отварања стечајног поступка.
- да цена није плаћена у целини
- да је роба послата пре отварања стечајног поступка
- да роба није стигла у место опредељења до дана отварања стечајног поступка, односно да није до тог тренутка преузета од стечајног дужника. (купац преузима робу пре приспећа ако су му предати робни документи који представљају робу у промету).³⁸

Сврха овог института је у томе да се заштите продавац и комисионар за куповину робе у случају да се над купцем отвори стечајни поступак. Ако продавац или комисионар за куповину робе остваре право на потрагу ствари, успоставља се стање као пре испоруке робе. Овакав уговор о продаји, међутим, и даље остаје на снази и дели судбину свих осталих двострано обавезних уговора.³⁹

Ако је дужник преузео само на чување робу која је стигла у место опредељења пре дана отварања стечајног поступка продавац нема право на потрагу, али има право да редовним путем оствари своја права у погледу те робе као излучни поверилац.⁴⁰ Наравно, неопходно је да буду испуњени други услови предвиђени законом, а који се односе на остваривање излучних права у стечају.

3.3.2. Правне последице отварања стечајног поступка на уговоре о продаји са задржавањем права својине:

Продаја са задржавањем права својине је такав вид уговора о продаји у коме продавац задржава право својине на продатој и предатој ствари све док купац не исплати цену. Актом предаје ствари купац не стиче право својине већ

³⁶ Члан 111. ст. 1. ЗППСЛ.

³⁷ Члан 111. ст. 2. ЗППСЛ.

³⁸ Шогоров С., *op. cit.* стр. 194.

³⁹ *Ibidem*

⁴⁰ Члан 111. ст. 3. ЗППСЛ.

само државину ствари. Продавац је власник ствари све до момента исплате куповне цене у целини.

ЗОО. је, у извесном смислу, регулисао утицај отварања стечајног поступка на уговоре о продаји са задржавањем права својине. Задржавање права својине има дејства према купчевим повериоцима само ако је учињено у облику јавно оверене исправе, пре купчевог стечаја или пре пленидбе ствари.⁴¹

3.3.3. Правне последице отварања стечајног поступка на уговоре о закупу

Уговор о закупу је двострано обавезан уговор. Као и код других двострано обавезних уговора отварање стечајног поступка не утиче аутоматски на даље постојање односно престанак, ових уговора. Овакви уговори као и сви остали двострано обавезни уговори остају на снази, с тим што стечајни управник уз одобрење стечајног судије може од њих одустати.

Ако уговор о закупу остане на снази стечајни дужник је у обавези да уредно плаћа уговорену закупнину, а потраживање по основу тог уговора спада у први исплатни ред, као трошак стечајног поступка.⁴²

Уговоре о закупу стечајни управник може отказати независно од законских или уговорних рокова и то сваког првог дана у месецу са отказним роком од 30 дана.⁴³ Дакле, закон даје право стечајном управнику да откаже уговор о закупу без обзира да ли се стечајни дужник налази у улози закуподавца или закупца. Ово право стечајни дужник може да користи независно од законских или уговорних рокова. То значи да одредбе ЗППСЛ., као *lex specialis*, имају предност у односу на законске и уговорне одредбе којима је регулисано право на отказ и време трајања отказних рокова код уговора о закупу. Али, право отказивања уговора, независно од законских или уговорних рокова, има само стечајни управник у име стечајног дужника, а не и сауговарач стечајног дужника.⁴⁴ Ипак, стечајни управник може отказати уговор само сваког првог дана у месецу са отказним роком од 30 дана. Стечајни управник, међутим, не мора да се користи овим повлашћеним отказним роком. Таква ситуација постоји када је уговором или законом предвиђен повољнији отказни рок од овог предвиђеног у ЗППСЛ.⁴⁵

⁴¹ Члан 540. ст. 2. ЗОО.

⁴² Члан 79. ст. 6. предлога Закона о стечајном поступку. (извор: www.mpriv.gov.yu)

⁴³ Члан 109. ст 1. ЗППСЛ.

⁴⁴ Члан 79. ст. 5. предлога Закона о стечајном поступку чак предвиђа да сауговарач не може отказати закуп после подношења предлога за покретање стечајног поступка, због закашњења закупнине или због погоршања имовинског стања стечајног дужника. Међутим, исти предлог закона у члану 79. ст. 7. наводи да стечајни дужник и сауговарач стечајног дужника могу одустати од уговора о закупу, ако је стечајни поступак покренут пре него што је стечајни дужник ушао у непокретност као закупца. Дакле, овде се и сауговарачу даје право одустанка.

⁴⁵ Члан 587. ст. 2 ЗОО. предвиђа следеће: „Ако дужина отказног рока није одређена уговором или законом или месним обичајима, она износи осам дана, с тим да отказ не може бити дат у невреме”.

До тога може да дође и услед истека уговореног рока, ако је закуп на одређено време, или када отказни рок уследи по иницијативи друге уговорне стране, сагласно уговорним или општим законским роковима или условима.⁴⁶

Отказни рок од 30 дана значи да је дужник у стечају дужан да извршава обавезе из тог уговора још 30 дана, после чега уговор престаје.

Иначе, стечајни управник може све уговоре о закупу отказати једно првог дана у месецу, а може то учинити и повремено, у зависности од потреба и интереса поверилаца (на пр. један уговор отказати једног, други другог итд.).

Наравно, у складу са општим правилима уговорног права, уговорне стране могу споразумно раскинути уговор и под другим условима и са другим роковима.

Отказом уговора о закупу, не дира се у право друге уговорне стране на накнаду штете коју та страна остварује као стечајни поверилац.⁴⁷

На крају, у овом месту је потребно размотрити, какав утицај има отуђење закупљене ствари у току стечајног поступка. ЗППСЛ не регулише ово питање. С друге стране ЗОО разликује две ситуације.

Када до отуђења дође после предаје ствари у закуп, уговор остаје на снази, а прибавилац не може да захтева од закупца да му преда ствар пре протекла отказног рока. Он само ступа на место закуподавца.

Међутим, у случају отуђења закупљене ствари пре предаје закупцу, разликују се два случаја, и то: да ли је прибавилац знао за уговор о закупу или не. Ако је знао, уговор остаје на снази. С друге стране ако прибавилац није знао за постојање уговора о закупу, аутоматски долази до престанка тог уговора, па прибавилац неће бити дужан да преда ствар закупцу, који само може да тражи накнаду штете од закуподавца.⁴⁸ Евентуално доказивање прибавиоачеве несавесности пада на терет закупца.

3.3.4. Правне последице отварања стечајног поступка на уговоре о налогу

У одељку који се односи на правне последице отварања стечајног поступка на једностране правне послове је већ било речи о правним последицама отварања стечајног поступка на налоге, али не у смислу уговора о налогу, већ у смислу налога као једностране изјаве тј. једностраног правног посла. Налог као једностран правни посао треба разликовати од уговора о налогу који је двостран правни посао. Давање налога прераста у уговор о налогу само онда, када не остане једностран акт налогодавца, већ наиђе на сагласност налого-

⁴⁶ Гуцуња Ј., *op. cit.* стр. 263.

⁴⁷ Члан 109. ст. 2 ЗППСЛ.; Члан 79. ст. 4. предлога Закона о стечајном поступку превиђа, да у случају отказа уговора о закупу, закуподавац има право на накнаду штете у износу који не може бити виши од износа полугодишње закупнине.

⁴⁸ Гуцуња Ј., *op. cit.* стр. 263.

примца. Према томе у смислу нашег позитивног права, уговор о налогу је, као и сваки други уговор, неодвојив од сагласности воља двеју уговорних страна.

ЗППСЛ. регулише налоге само као једностране правне послове. На то указује и његова систематика, с обзиром да су налози регулисани истим чланом закона као и понуде које несумњиво спадају у једностране правне послове.⁴⁹ Правне последице отварања стечајног поступка на уговоре о налогу су регулисане Законом о облигационим односима.

Уговор о налогу престаје кад налогодавац или налогопримац падне под стечај или буде потпуно или делимично лишен пословне способности.⁵⁰ Дакле, ЗОО. као један од разлога престанка уговора о налогу наводи престанак уговорних страна у стечајном поступку.

Кад је налогодавац пао под стечај, налог престаје у часу када је налогопримац сазнао за догађај због кога налог престаје.⁵¹

Међутим, ово правило нам се чини неодрживим, јер уговор о налогу престаје када престане да постоји једна од уговорних страна и немогуће је његово важење протезати до тренутка сазнања тог престанка.⁵² Такво решење је произвољно и није у интересу стечајног дужника. Иначе, питање престанка уговора о налогу је од изузетног значаја за утврђивање обима одговорности стечајног дужника као налогодавца према саговорачу- налогопримцу у случају раскида уговора.

Даље, ЗОО. садржи један изузетак када уговор о налогу не престаје да постоји стечајем налогодавца или налогопримца. Кад је налог дат да би налогопримац могао постићи испуњење неког свог потраживања од налогодавца уговор о налогу не престаје стечајем налогодавца или налогопримца. У датој ситуацији је уговор о налогу закључен да би налогопримац реализовао неко своје потраживање од налогодавца. Међутим, овакви случајеви су у пословној пракси веома ретки, с обзиром да постоје други, једноставнији и ефикаснији начини за регулисање међусобних односа између уговорних страна.⁵³

На крају, правна правила којима се регулишу правне последице отварања стечајног поступка на уговоре о налогу се сходно могу применити и на неке друге врсте уговоре, као што су уговор о посредовању, уговор о трговинском заступању, уговор о шпедицији, уговор о превозу, уговор о контроли робе итд.

3.3.5. Правне последице отварања стечајног поступка на уговоре о комисиону

Уговор о комисиону је двострано обавезан правни посао на који се примењују општа правила о утицају отварања стечајног поступка на двостране

⁴⁹ Видети члан 110. ЗППСЛ.

⁵⁰ Члан 768. ЗОО.

⁵¹ Видети члан 769 ст. 1 ЗОО.

⁵² Перовић С., Коментар Закона о облигационим односима, Београд, 1995., стр. 1298.

⁵³ Ibidem

правне послове. Ипак, ЗОО. садржи и нека специфична правила која се односе на ову врсту уговора.

Комисиони посао је сложен правни посао који се састоји из три врсте правних односа. Стога, правне последице отварања стечајног поступка на ову врсту уговора треба анализирати постепено, анализом правних односа који су саставни делови комисионог посла.

Први правни однос се успоставља закључивањем уговора о комисиону између комитента и комисионара. У случају стечаја комисионара комитент може захтевати излучење из стечајне масе ствари које је предао комисионару ради продаје за његов рачун, као и ствари које је комисионар набавио за његов рачун.⁵⁴

Једно излучно право се односи на ствари које је комитент предао комисионару ради продаје за његов рачун и оно представља конкретизацију општег појма излучног права из члана 117. ЗППСЛ. Наиме, у односима продајног комисиона, комитент остаје власник ствари коју је предао комисионару, и то све док је комисионар не преда купцу на основу уговора о продаји. Према томе, таква ствар није део имовине комисионара, и зато не може представљати део стечајне масе ако је над комисионаром отворен стечајни поступак.

Други облик излучног права постоји у корист комитента у погледу ствари које је комисионар набавио за његов рачун.

Међутим, у погледу стицања права својине код куповног комисиона постоје различита схватања. Према једном гледишту, које је формално-правно исправније, својину стиче комисионар, коју касније полагањем рачуна преноси на комитента. Према другом схватању, које више води рачуна о практичним аспектима, полазећи од становишта да је комисион индиректно заступништво, својину стиче непосредно комитент.⁵⁵

Прво схватање је свакако исправније. Комисионар је у правном односу према трећем лицу иступао у своје име и једино је он са трећим лицем био у непосредном правном односу, те је на основу купопродајног уговора са трећим лицем стекао својину на предмету куповног комисиона. Стога на стварима које је он набавио не би требало да постоји излучно право у корист комитента. Ипак, с обзиром на чињеницу да комисионар послује у своје име, али увек за рачун комитента, направљен је изузетак у том смилу, те је установљено излучно право комитента на стварима на којима он нема својину, али које је комисионар набавио за његов рачун.⁵⁶

Други правни однос постоји између комисионара и трећег лица. Овај правни однос се успоставља закључивањем неке врсте уговора са трећим лицем у који комисионар ступа у своје име, али за рачун комитента.

У том смислу, ЗОО. предвиђа да трећа лицаповериоци комисионара не могу ради наплате својих потраживања, ни у случају његовог стечаја, преду-

⁵⁴ Члан 789. ст. 1 ЗОО.

⁵⁵ Арсић З, *op. cit.* стр. 8.

⁵⁶ *Ibidem*

зети мере извршења на правима и стварима које је комисионар извршавајући налог стекао у своје име, али за рачун комитента, изузев ако се ради о потраживањима насталим у вези стицањем тих права и ствари.⁵⁷

Овде се ради о потраживањима комисионара која је он стекао у своје име, али за рачун комитента према трећим лицима. Због тога повериоци комисионара не могу предузимати мере извршења у вези са таквим комисионаревим потраживањима. Комисионар ће таква потраживања на крају уступити комитенту. Исто тако повериоци комисионара не могу предузети ни мере извршења на стварима које је комисионар стекао за рачун комитента. Они не могу захтевати да ствари које је комисионар стекао за рачун комитента буду продате, и да се из продајне цене намире њихова потраживања према комисионару. Мада закон у том погледу није изричит, исто правило важи и у случају продајног комисиона. Повериоци комисионара не могу предузети мере извршења на стварима које је комитент предао комисионару ради продаје, јер су оне све док их комисионар не преда купцу у својини комитента.⁵⁸

Ипак ЗОО. од ових правила предвиђа један изузетак. Изузетно, повериоци комисионара могу предузети мере извршења на стварима и правима које је комисионар стекао у своје име, али за рачун комитента, ако се ради о потраживањима насталим у вези са стицањем тих права и ствари (на пр. ако комисионар није платио возарину за ствар коју је купио од комитента, превозилац може продати такву ствар ради наплате возарине).

Међутим, одредба члана 788. ЗОО. говори о потраживањима поверилаца (трећих лица) према комисионару, а не и о потраживањима комисионара према комитенту. Због тога повериоци комисионара могу увек предузети мере извршења у вези са потраживањем комисионара према комитенту у погледу накнаде за обављени посао.⁵⁹

Трећи правни однос постоји између комитента и трећих лица. Он се успоставља у тренутку, када комисионар који је до тада иступао у своје име, али за рачун комитента, уступи своја потраживања и друга права стечена према трећим лицима комитенту.⁶⁰

У случају стечаја комисионара комитент може захтевати од трећег коме је комисионар предао ствари, да му исплати њихову цену, односно њен неисплаћени део. Ова одредба се односи на случајеве продајног комисиона, кад је комисионар предао ствар трећем лицу, али још није наплатио цену, а над комисионаром је отворен стечајни поступак. У таквим ситуацијама комитент може захтевати да треће лице њему, а не комисионару, плати пуну или неисплаћени део цене, чак и кад му комисионар није уступио то потраживање (у смислу члана 780. ст. 3 ЗОО). Ова одредба је нужна јер се захтев за излучење из стечајне масе може односити само на ствари, а не и на новац.⁶¹

⁵⁷ Члан 788. ЗОО.

⁵⁸ Перовић С., *op. cit.* стр. 1314.

⁵⁹ *Ibidem*

⁶⁰ Видети члан 780. ст. 3. ЗОО.

⁶¹ Перовић С., *op. cit.* стр. 1315.

У правној теорији постоји схватање да ово право комитента треба да буде проширено и са могућношћу да комитент тражи повраћај ствари у случају да треће лице одбије исплату цене.⁶² Ипак, овакво схватање није прихватљиво. У том смислу је потребно подвући аналогију са правилима о доцњи купца у погледу исплате куповне цене код уговора о купопродаји.

Наиме, код уговора о купопродаји, у случају доцње купца у погледу исплате куповне цене, када је испорука већ извршена, продавац не може да захтева раскид уговора и самим тим повраћај испоручене робе. Продавац тада има само право на затезну камату, накнаду друге штете и накнаду трошкова у складу са законом. Овакво правило је установљено, јер је могуће да је купац, у међувремену, робу прерадио или даље препродао, па би супротно правило произвело несразмерно велике трошкове за купца. Због тога се, ни комитенту не даје право да тражи повраћај ствари у случају да треће лице одбије исплату цене.

3.3.6. Правне последице отварања стечајног поступка на уговоре о осигурању:

У погледу дејстава отварања стечајног поступка на уговоре о осигурању постоје две правно релевантне ситуације, у зависности од тога да ли је отворен стечајни поступак над осигуравачем или над уговарачем осигурања (то је често сам осигураник).

У случају стечаја осигуравача, уговор о осигурању престаје по истеку 30 дана од дана отварања стечаја.⁶³ Ово је посебно правило где се стечајном управнику који заступа стечајног дужника-осигуравача, не даје право да раскине уговор о осигурању у првих 30 дана од дана отварања стечајног поступка.

Стога, ако се осигурани случај догоди у року од 30 дана од дана отварања стечајног поступка, осигураник има право на накнаду из осигурања. Са своје стране, уговарач осигурања (често сам осигураник) дугује премију и за тај период времена. Ако је премија плаћена унапред за цео период осигурања, уговарач осигурања има право на повраћај дела премије, за време за које осигурање више не тече.⁶⁴

Оба наведена потраживања немају привилеговани карактер, већ подлежу истом третману као и захтеви осталих поверилаца. Осигураник нема статус повериоца стечајне масе, јер његово потраживање иако настало после отварања стечајног поступка није последица радњи предузетих у току стечајног поступка у циљу прикупљања, очувања или уновчења средстава стечајног дужника.⁶⁵

У случају стечаја уговарача осигурања осигурање се наставља, али свака страна има право да раскине уговор о осигурању у року од три месеца од дана

⁶² Коментар ЗОО., Крагујевац 1980, књига II, стр. 607.

⁶³ Члан 923. ст. 2 ЗОО.

⁶⁴ Перовић С., *op. cit.* стр. 1502.

⁶⁵ Арсић З., *op. cit.* стр. 9.

отварања стечајног поступка, у ком случају стечајној маси уговарача припада део плаћене премије који одговара преосталом времену осигурања.⁶⁶

На овом месту прво треба извршити одређена термилошка разјашњења. ЗОО. говори о отварању стечајног поступка над уговарачем осигурања, а не осигураником, јер се имало у виду лице које је дужник премије. Наравно, разликовање уговарача осигурања од осигураника има смисла само ако је уговарач осигурања различито лице од осигураника. Међутим, ако је уговарач осигурања истовремено и осигураник, тада се наведена одредба примењује и у случају стечаја осигураника.

Дакле, у случају отварања стечајног поступка над уговарачем осигурања уговор о осигурању остаје на снази. Он наставља да постоји између стечајне масе и осигуравача. Ако наступи осигурани случај, стечајна маса ће постати поверилац у погледу исплате осигуране суме или накнаде у односу на осигуравача. Међутим, не могу сва потраживања која настану по основу закљученог уговора о осигурању од стране уговарача осигурања бити потраживања стечајне масе. Таква ситуација постоји ако је уговарач осигурања (над којим је касније отворен стечајни поступак) закључио уговор о осигурању у корист трећег лица. Тада, такво потраживање припада кориснику осигурања (трећем лицу), а не уговарачу осигурања тј. стечајној маси.

Даље, у случају пада под стечај уговарача осигурања, ЗОО. предвиђа да свака уговорна страна има право да раскине уговор о осигурању у року од три месеца од дана отварања стечаја.

На крају, у датом случају, стечајној маси уговарача осигурања припада део плаћене премије који одговара преосталом времену осигурања.

С друге стране, ако премија осигурања није плаћена, поставља се питање да ли уговарач пријављује своје потраживање као други повериоци или има право да се користи компензацијом. У том смислу постоје две правно релевантне ситуације.

Прво, ако премија осигурања није плаћена, а потраживање стечајног дужника настане наступањем осигураног случаја, пре отварања стечајног поступка, тада је могуће извршити компензацију потраживања осигуравача за неплаћене премије са потраживањем стечајног дужника у погледу накнаде или исплате осигуране суме због наступања осигураног случаја.

Друго, ако у датој ситуацији наведено потраживање стечајног дужника (стечајне масе) настане наступањем осигураног случаја након отварања стечајног поступка, компензација није могућа. Овде компензација није могућа јер се потраживања од дужника која су настала пре дана отварања стечајног поступка не могу пребити са потраживањем стечајне масе које је настало после дана отварања стечајног поступка.⁶⁷

⁶⁶ Члан 923. ст. 1. ЗОО.

⁶⁷ Члан 107. ЗППСЛ.

3.3.7. Правне последице отварања стечајног поступка на уговоре о лиценци

Отварање стечајног поступка над даваоцем или стицаоцем лиценце не доводи до непосредних правних последица на даље постојање или садржину уговора. Уговор о лиценци као и сви остали двострани обавезни уговори отварањем стечајног поступка остају на снази, осим ако стечајни управник уз одобрење стечајног судије не одустане од њих.

Дакле, ЗППСЛ не садржи посебна правила о правним последицама отварања стечајног поступка на уговоре о лиценци. Међутим, ЗОО садржи одређено специфично правило које се односи на ову врсту уговора. У случају стечаја или редовне ликвидације стицаоца лиценце давалац лиценце може раскинути уговор.⁶⁸ У датом случају постоји одступање од општег правила да само стечајни управник као заступник стечајног дужника може одустати од уговора, јер се овде право на раскид уговора о лиценци, у случају пада под стечај стицаоца лиценце-стечајног дужника, даје и другој уговорној страни-даваоцу лиценце. Тиме се давалац лиценце штити од преноса лиценце, као саставног дела стечајне масе, на друга лица (стечајне повериоце) којима он не жели да дозволи искоришћавање предмета лиценце. То је његов легитиман конкурентски интерес.⁶⁹

3.3.8. Правне последице отварања стечајног поступка на уговоре о кредити

ЗППСЛ не садржи посебна правила о правним последицама отварања стечајног поступка на уговоре о кредиту.

Међутим, према ЗОО уговор о кредиту банка може отказати пре истека уговореног рока и у случају инсолвентности корисника чак и кад није утврђена судском одлуком, у случају престанка правног лица или смрти корисника, ако би у тим случајевима давалац кредита дошао у битно неповољнији положај.⁷⁰

Наведеном одредбом није изричито наведено да давалац кредита-банка има право да раскине уговор у случају отварања стечајног поступка над корисником кредита.

Међутим, пошто је предвиђено да банка може отказати уговор о кредиту у случају инсолвентности корисника, чак и кад није утврђена судском одлуком, јасно је да треба закључити да јој то право припада и у случају кад је над другом страном-корисником кредита отворен стечајни поступак.

Ипак, за банку раскид уговора из овог разлога може бити практично интересантан само пре него што је над инсолвентним корисником кредита отворен стечајни поступак. После тога, све рате отплате кредита се сматрају као доспеле даном отварања стечајног поступка и без раскида уговора.

⁶⁸ Члан 711. ст. 3 ЗОО.

⁶⁹ Перовић С., *op. cit.* стр. 1246.

⁷⁰ Члан 1067 ст. 2. ЗОО.

Овде, треба нагласити да се банка не би могла позивати на овај разлог за раскид уговора о кредиту, ако је у питању санациони кредит. Наиме, банка је одобрила санациони кредит предузећу знајући да је оно запало у материјално финансијске потешкоће и то управо са циљем да му помогне да превазиђе те тешкоће. Тада би била изиграна сврха уговора о санационом кредиту ако би се банка могла позвати на инсолвентност корисника кредита као разлог за раскид уговора.

3.3.9. Правне последице отварања стечајног поступка на издавачке уговоре

Закон о ауторском и сродним правима⁷¹, као ни ЗППСЛ, не регулишу престанак издавачког уговора у случају отварања стечајног поступка над издавачем, па се зато примењују општа правила о правним последицама отварања стечајног поступка на двостране правне послове.

Ипак на овом месту је потребно указати на једно мишљење које је присутно у нашој правној теорији. Према том схватању, у нашем праву би требало преузети немачко решење, по коме аутор може одустати од уговора, у случају отварања стечајног поступка над издавачем, ако није започето умножавање дела, јер би се тиме на најбољи начин заштитили интереси аутора.⁷²

3.3.10. Правне последице отварања стечајног поступка на уговоре о лизингу

ЗППСЛ, није на посебан начин регулисао дејства која отварање стечајног поступка има на уговоре о лизингу. Такође, ни ЗОО, не помиње ову врсту уговора. То је и разумљиво, јер је уговор о лизингу творевина аутономног привредног права и није био распрострањен у нашој пословној пракси у време доношења наведених закона. Међутим, код нас је прошле године донет Закон о финансијском лизингу⁷³ који регулише један посебан облик уговора о лизингу тзв. финансијски лизинг. Стога, предлог новог Закона о стечајном поступку садржи посебна правила о правним последицама отварања стечајног поступка на ову врсту уговора.

Ако се отвори стечајни поступак над даваоцем лизинга, примењују се општа правила о правним последицама отварања стечајног поступка на двостране правне послове.

Међутим, ситуација је знатно сложенија ако се отвори стечајни поступак над корисником лизинг објекта.

С обзиром да је суштина лизинга стицање права коришћења лизинг објекта од стране корисника, а да при томе давалац формално остаје титулар пра-

⁷¹ „Службени лист СФРЈ”, бр. 24/98.

⁷² Капор В. - Царић С., Уговори робног промета, Београд 1979., стр. 401.

⁷³ Службени гласник бр. 55/2003.

ва својине на предмету лизинга, поставља се питање каква ће бити судбина предмета лизинга у случају стечаја корисника лизинга. Наиме, отварањем стечајног поступка се формира стечајна маса у коју улази сва имовина стечајног дужника-корисника лизинга, па будући да је предмет лизинга у његовој државини сасвим је могуће да се предмет лизинга „нађе у стечајној маси”.⁷⁴

У таквој ситуацији, да би се спречило да повериоци корисника лизинга-стечајног дужника своја потраживања реализују и из предмета лизинга нови предлог Закона о стечајном поступку је предвидео следеће: „Ако се стечајни поступак покрене над примаоцем лизинга, давалац лизинга има право на одвојено намирење и право приоритета на предмету лизинга”.⁷⁵ Овде је реч о тзв. излучном праву тј. праву да се из стечајне масе дужника, овде корисника лизинга, изузму ствари које нису у његовој својини, али се налазе у његовој државини по неком другом основу као на пр. послузи, закупу и сл. С обзиром да давалац лизинга има право својине на предмету лизинга, а да корисник има само право коришћења (употребе), давалац у случају отварања стечајног поступка над корисником лизинга има право да захтева издвајање предмета лизинга из стечајне масе, односно њен повраћај. Међутим, ако на предмету лизинга постоји истовремено и различно право (на пр. право ретенције, право залогe и др.) неког трећег лица, то право има предност у односу на излучно право даваоца лизинга.⁷⁶

4. Закључак

Правно регулисање правних последица отварања стечајног поступка је веома сложено. Правне последице отварања стечајног поступка су бројне и вишестране. Од свих правних последица, несумњиво су најзначајније имовинско-правне. Ово стога што су норме, којима се регулишу имовински односи стечајног дужника и других субјеката на тржишту најзначајније за привреду у целини.

Отварањем стечајног поступка се не обуставља у потпуности пословање стечајног дужника, али се оно у значајној мери ограничава. Потпуни престанак стечајног дужника би имао значајне негативне последице. С друге стране неприхватљиво је и настављање пословања стечајног дужника у истом обиму као пре отварања стечајног поступка, јер је очигледно да се ради о презадуженом и привредно неспособном привредном субјекту.

Анализа правних последица отварања стечајног поступка које се односе на једностране, двостране правне послове и право на потрагу ствари је показала сву сложеност ситуација у којима могу да се нађу стечајни дужник и његов

⁷⁴ Кљајић Д., Правни односи код међународног финансијског лизинга, магистарски рад, Нови Сад, 2003., стр. 181.

⁷⁵ Члан 75. ст. 1. предлога Закона о стечајном поступку. (извор: www.mpriv.gov.yu)

⁷⁶ Нови предлог Закона о стечајном поступку разликује две врсте стечаја, банкротство и реорганизацију стечајног дужника. У том смислу су утврђена различита правила у погледу дејстава која једна или друга врста стечаја има на уговоре о финансијском лизингу.

сауговарач у тренутку отварања стечајног поступка. Даље, чињеница да у нашем праву, ова материја није регулисана јединственим законским текстом, знатно отежава тумачење и примену појединих правних правила која се односе на дејства отварања стечајног поступка. Стога сам, у раду покушао да на једном месту, на свеобухватан начин прикажем све оне норме којима се регулишу дејства која отварање стечајног поступка има на једностране и двостране правне послове.

*Vladimir Marjanski, Teaching Assistant
Novi Sad School of Law*

Certain legal consequences of initiation of the bankruptcy proceedings

Abstract

Legal consequences of initiation of the bankruptcy proceedings are the ones effecting arising, change, alteration, and termination of certain rights and obligations of a bankrupt debtor, his legal and business capacity and his qualifications. Given that there is a large number of legal consequences following initiation of bankruptcy proceedings, and that the scope of this paper prevents us from analyzing all of them, the subject of this paper shall be merely certain obligation law consequences, in particular those related to unilateral and bilateral legal transactions and the right to claim and delivery. The right to claim and delivery may be assigned to effects which the bankruptcy proceeding causes to bilateral legal transactions, since it concerns the effects caused by the proceedings to a specific kinds of contracts, i.e. the contracts on common, distant and commissioned sale of goods. Therefore, in this piece the right to claim and delivery has been placed within the chapter which discusses effects of initiation of the bankruptcy proceedings on certain kinds of bilateral legal transactions. The analysis of legal consequences caused by initiation of bankruptcy proceedings to unilateral and bilateral legal transactions and the right to claim and delivery displayed the complexity of situations a bankrupt debtor and his counter contractor may find themselves in at the moment of initiation of the bankruptcy proceedings.